

BeeActive Toolkit

Sprievodca pre začínajúcich včelárov
a mladých ľudí, ktorí chcú chrániť včely
vo svojej komunite

Projekt BeeActive · Youth for youth · Svinica, Košický kraj
Solidarity project 2025-1-SK02-ESC30-SOL-000347340

Úvod - prečo včelárstvo?

Včely sú jedným z najdôležitejších opel'ovačov na svete – bez nich by mnohé rastliny, ovocie a plodiny jednoducho neexistovali. Napriek tomu počet voľne žijúcich aj chovaných včelstiev v mnohých regiónoch klesá, a to najmä v dôsledku straty prirodzeného prostredia, nadmerného používania pesticídov a klimatických zmien.

Tento toolkit vznikol ako výstup projektu **BeeActive**, ktorý realizovala skupina mladých ľudí z obce Svinica v Košickom kraji v rámci programu Európsky zbor solidarity. Naším cieľom bolo spojiť ochranu včiel s podporou aktívneho občianstva mladých ľudí vo vidieckej komunite – a tento dokument je návodom, ako podobný nápad zrealizovať aj vo vašej obci.

Komu je tento toolkit určený?

- Mladým ľuďom a skupinám, ktorí chcú založiť svoje prvé včelstvo
- Komunitám a organizáciám plánujúcim vlastný solidárny alebo mládežnícky projekt zameraný na ochranu prírody
- Každému, kto chce vedieť, ako začať so včelárstvom jednoducho, zodpovedne a s podporou komunity

Tip z praxe BeeActive: Nemusíte byť odborník na včely, aby ste mohli začať. Nájdite si skúseného mentora vo svojom okolí – práve táto spolupráca bola jedným z kľúčových faktorov nášho úspechu.

Prvé kroky pred začiatkom

Skôr než si zaobstaráte svoje prvé včelstvo, je dobré vedieť, do čoho sa pustíte. Tu je prehľad toho najdôležitejšieho.

Základné vybavenie

- Úľ (najčastejšie typu Langstroth alebo národný úľ) – aspoň jeden na začiatok
- Ochranný odev a klobúk s rúškom, ochranné rukavice
- Dymák na zvládanie a upokojenie včiel počas kontroly úľa
- Kľúč na rámiky a včelárska stierka
- Nádoby a náradie na vytáčanie medu (nie je nutné hneď v prvom roku)

Registrácia včelstiev

Chov včiel na Slovensku podlieha ohlasovacej povinnosti – nové včelstvo je potrebné nahlásiť príslušným orgánom (regionálna veterinárna a potravinová správa, resp. centrálny register chovov). Odporúčame kontaktovať miestnu základnú organizáciu Slovenského zväzu včelárov, ktorá vám s registráciou aj prvými krokmi rada pomôže.

Najlepší čas na začiatok

Ideálne obdobie na obstaranie prvého včelstva je **skorá jar** (marec – apríl), keď sa včelstvá po zime prebúdajú a rozvíjajú. V projekte BeeActive sme si preto plánovanie nových včelstiev a úprav terénu cielene naplánovali na jarne mesiace projektu.

Orientačné náklady: Obstaranie jedného úľa s vybavením a prvým včelstvom sa pohybuje spravidla v rozmedzí niekoľkých sto eur – presnú kalkuláciu odporúčame urobiť s miestnym včelárskym spolkom podľa aktuálnych cien vo vašom regióne.

Výber miesta a typu úľa

Kam umiestniť včeliu stanicu

- **Slnko a tieň:** úl by mal ráno dostávať slnko, poobede môže byť v miernom tieni
- **Ochrana od vetra:** ideálne pri živom plote, budove alebo stromoch, ktoré vietor zmierňujú
- **Vzdialenosť od ľudí:** dostatočný odstup od chodníkov, ihrísk a obytných budov (podľa miestnych predpisov, spravidla aspoň niekoľko metrov, letový priestor smerovaný mimo frekventovaných miest)
- **Zdroj vody:** blízky prístup k vode (potok, jazierko, alebo aj jednoduchá miska s vodou a kamienkami)

Typy úľov vhodné pre začiatočníkov

Typ úľa	Výhody pre začiatočníka
Langstroth (rámkový)	Najrozšírenejší typ, jednoduchá manipulácia, veľa dostupných informácií a súčiastok
Národný úl	Tradičný typ na Slovensku, dobre dostupný od miestnych výrobcov
Úľ Warré	Menej intenzívna údržba, vhodný pre prírodnejší spôsob chovu

Skúsenosť z BeeActive: Pri výbere miesta pre našu novú včeliu stanicu v Svinici sme sa riadili odporúčaním nášho mentora – skúseného včelára, ktorého sme navštívili už v druhom mesiaci projektu. Táto študijná návšteva nám ušetrila mnoho chýb, ktorým by sme sa inak nevyhli.

Ako získať prvé včelstvo

Existuje niekoľko spôsobov, ako získať svoje prvé včelstvo. Každý má svoje výhody aj nároky.

Spôsob	Čo treba vedieť
Kúpa oddelku od skúseného včelára	Najbezpečnejšia a odporúčaná cesta pre začiatočníkov – získate zdravé včelstvo s overeným pôvodom
Kúpa celého včelstva s úľom	Rýchly štart, ale vyššia počiatočná investícia
Zachytenie roja	Lacnejšie, ale vyžaduje skúsenosť a rýchlu reakciu – neodporúča sa úplným začiatočníkom

Nájdite si mentora

Najdôležitejším krokom na začiatku nie je vybavenie, ale **skúsený človek**, ktorý vám pri prvých krokoch pomôže. V projekte BeeActive bola študijná návšteva u miestneho skúseného včelára jednou z prvých a najcennejších aktivít – naučili sme sa priamo v praxi, ako sa o včelstvo starať, na čo si dať pozor a ako reagovať na bežné situácie.

Kde hľadať mentora: miestna organizácia včelárov, regionálny včelársky spolok, alebo aj susedia a rodinní príslušníci, ktorí sa včelárstvu venujú. Mnohí skúsení včelári sú ochotní odovzdať svoje znalosti mladším nadšencom.

Ročný cyklus starostlivosti

Starostlivosť o včely sa riadi ročnými obdobiami. Tu je zjednodušený prehľad toho, čo vás počas roka čaká.

Obdobie	Čo sa deje	Vaše úlohy
Skorá jar (marec – apríl)	Prebúdzanie včelstva po zime	Kontrola zdravia, doplnenie zásob, prípadné rozšírenie stanice
Neskorá jar (máj – jún)	Intenzívny rozvoj včelstva, riziko rojenia	Pravidelné kontroly, prípadné oddelky, výsadba rastlín pre opeľovače
Leto (júl – august)	Hlavná medobranie	Vytáčanie medu, jeho spracovanie a skladovanie
Jeseň (september – október)	Príprava na zimu	Kontrola zásob potravy, liečenie proti varroóze, zaizolovanie úľa
Zima (november – február)	Zimný kl'ud včelstva	Minimálne zásahy, len príležitostná vizuálna kontrola

Ako sme si to naplánovali v BeeActive: Náš dvanásťmesačný harmonogram sme prispôbili presne tomuto cyklu – prípravu terénu a výsadbu rastlín sme naplánovali na jar, medobranie a spracovanie medu na leto a jeseň, a zimné mesiace sme využili na spracovanie výstupov a plánovanie ďalšieho projektu.

Výsadba rastlín pre opeľovače

Zdravé včelstvo potrebuje pestrú a dostupnú ponuku peľu a nektáru počas celej sezóny. Výsadba vhodných rastlín je jednou z najjednoduchších vecí, ktorými môže komunita včelám pomôcť – a zároveň skrášliť verejný priestor.

Odporúčané rastliny priateľské k opeľovačom

- **Jar:** vrba, snežienka, orgován, agát
- **Leto:** levandula, mäta, slnečnica, jazerec, facélia
- **Jeseň:** astry, hluchavka, vresovec

Ako založiť komunitnú "opeľovacu" záhradku

1. Vyberte verejné alebo komunitné pozemky vhodné na výsadbu (napr. okraj obce, priestor pri škole)
2. Zapojte miestnu samosprávu a získajte jej podporu (súhlas, prípadne malý príspevok na sadenice)
3. Zorganizujte výsadbu ako spoločnú komunitnú akciu – je to výborná príležitosť zapojiť deti, seniorov aj mladých ľudí
4. Doplníte edukačné prvky – tabuľky s informáciami, alebo aj makety úľov ako vizuálny a náučný prvok

Príklad z BeeActive: V rámci projektu sme v obci Svinica vybudovali priestor komunitnej záhradky, kde priebežne vysádzame rastliny vhodné pre opeľovače a kde sme umiestnili aj makety úľov. Táto záhradka je trvalým miestom, kde sa komunita stretáva a stará sa oň aj po skončení projektu.

Spracovanie a využitie medu

Medobranie je odmenou za celoročnú starostlivosť o včelstvo – no dôležité je robiť ho správne, aby med zostal kvalitný a včelstvu ostalo dostatok zásob na prežitie.

Základné kroky spracovania medu

1. Vyberte plne dozreté medové rámiky (zaviečkované aspoň v dvoch tretinách plochy)
2. Odviečkujte rámiky pomocou odviečkovacej vidličky alebo noža
3. Vytočte med v medometnej centrifúge
4. Prefiltrujte med cez sitko, aby sa odstránili zvyšky vosku
5. Naplňte med do čistých, uzatvárateľných nádob a uložte na chladné, tmavé miesto

Čo s medom ďalej?

- Distribúcia v rámci komunity – napríklad seniorom alebo ako darček pri komunitných podujatiach
- Ochutnávky na verejných podujatiach ako spôsob propagácie projektu
- Predaj drobného množstva ako podpora budúcich aktivít (overte si miestne požiadavky na predaj potravín)

Príklad z BeeActive: Med získaný z nových včelstiev sme spracovali s pomocou záujemcov z komunity, ktorí sa tak naučili o výrobe medu, a následne sme ho distribuovali seniorom v obci a ponúkli na ochutnávku počas Medového festivalu.

Ako zapojiť komunitu a mladých ľudí

Včelárstvo sa dá robiť aj samostatne, ale zapojenie komunity mu dáva väčší význam – rozširuje povedomie, prináša pomocné ruky a robí z vášho úsilia spoločnú vec celej obce.

Overené formy zapojenia

- **Remeselný workshop:** spoločná výroba rámkov, úl'ových súčastí alebo iného potrebného materiálu
- **Workshop o starostlivosti o včely:** otvorená ukážka pre verejnosť, ako sa o včely starať
- **Zapojenie škôl:** exkurzie a jednoduché prezentácie pre deti a mládež
- **Spoločné brigády:** úprava terénu, výsadba rastlín, údržba komunitnej záhradky

Ako motivovať mladých ľudí, aby pokračovali

Skúsenosť z BeeActive ukázala, že najsilnejšou motiváciou je vlastná zodpovednosť a pocit spoluvlastníctva. Dajte mladým ľuďom priestor prevziať konkrétnu úlohu (napr. starostlivosť o jednu včeliu stanicu) a podporte ich mentoringom, nie direktívnym vedením.

Príklad z BeeActive - iniciatíva "Mladí opel'ovači": Z projektu vznikla skupina mladých ľudí, ktorí sa rozhodli v aktivitách pokračovať aj samostatne, mimo formálneho rámca projektu – starajú sa o komunitnú záhradku a rozvíjajú ďalšie environmentálne aktivity v lokalite.

Prepojenie s demokratickou participáciou

Ochrana včiel a aktívne občianstvo môžu na prvý pohľad pôsobiť ako dve odlišné témy – v praxi sa však výborne dopĺňajú. Starostlivosť o spoločný verejný priestor (včelie stanice, komunitná záhradka) je prirodzenou príležitosťou naučiť mladých ľudí, ako spolupracovať s miestnou samosprávou a podieľať sa na rozhodovaniach, ktoré sa týkajú ich obce.

Ako na to

- Zorganizujte spoločné stretnutie mladých ľudí a zástupcov obce priamo na tému konkrétneho enviromentálneho zámeru (napr. kde umiestniť novú včeliu stanicu alebo záhradku)
- Umožnite mladým ľuďom priamo prezentovať svoj návrh predstaviteľom samosprávy
- Zdokumentujte výsledky spolupráce a využite ich ako argument pre ďalšie iniciatívy

Príklad z BeeActive: Zorganizovali sme workshop o participácii mladých ľudí priamo v obci Svinica, v spolupráci s miestnou samosprávou. Cieľom bolo otvoriť dialóg medzi mladými a zástupcami obce a posilniť ich zapojenie do rozhodovacích procesov – aktivita, ktorá sa neskôr priamo prepojila s praktickými krokmi pri budovaní našich včelích staníc.

Táto skúsenosť nás presvedčila, že environmentálne témy sú výborným "vstupným bodom" pre mladých ľudí, ktorí by sa inak do verejného života nezapojili – ochrana prírody je totiž téma, ktorá dokáže osloviť takmer každého.

Organizovanie komunitného podujatia

Verejné podujatie je výborný spôsob, ako zviditeľniť vašu prácu a poďakovať komunite za podporu. Tu je jednoduchý checklist na zorganizovanie vlastného "medového" festivalu.

Checklist pred podujatím

- ☐ Zvoľte vhodný termín (koniec leta / začiatok jesene, po hlavnom medobraní)
- ☐ Vyberte miesto s dostatočným priestorom a dostupnosťou pre všetky vekové skupiny
- ☐ Naplánujte program – ochutnávka medu, tvorivé dielne pre deti, krátka prezentácia výsledkov
- ☐ Propagujte podujatie – sociálne siete, miestny rozhlas, osobné pozvánky
- ☐ Zapojte partnerov – samosprávu, školu, miestne spolky
- ☐ Pripravte si materiál na zdieľanie výsledkov (fotografie, krátke video, informačné letáky)
- ☐ Po podujatí: poďakujte účastníkom a zaznamenajte spätnú väzbu

Príklad z BeeActive - Medový festival: Naše vrcholné podujatie zahŕňalo tvorivé dielne pre deti, ochutnávku rôznych druhov medu a prezentáciu výsledkov celého projektu. Zúčastnila sa široká miestna komunita vrátane zástupcov samosprávy, a časť medu sme darovali aj seniorom v obci.

Časová os projektu BeeActive

Pre inšpiráciu uvádzame skutočný mesačný harmonogram aktivít realizovaných v rámci projektu BeeActive. Môže vám poslúžiť ako východiskový bod pri plánovaní vlastného ročného projektu.

Mesiac	Aktivita
1	Príprava propagačných a vzdelávacích materiálov, úvodné workshopy (remeselná výroba, demokratická participácia)
2	Študijná návšteva u skúseného včelára, príprava edukačného materiálu
3	Workshop o participácii mladých v obci Svinica so zapojením samosprávy
4	Príprava terénu a výsadba rastlín pre nové včelstvo
5	Remeselný workshop – výroba materiálu pre včelstvá
6	Komunitné stretnutie a plánovanie ďalšieho projektu
7	Workshop o údržbe včiel a včelích staníc pre komunitu
8	Pokračovanie prípravy nadväzujúceho projektu, projektový manažment
9	Environmentálny workshop a výsadba kvetov pre opel'ovače
10	Spracovanie medu z nových včelstiev
11	Medový festival
12	Záverečná reflexia, príručka, odovzdanie Youthpass certifikátov

Najčastejšie chyby a poučenia

Pri realizácii projektu BeeActive sme sa stretli s viacerými výzvami. Zdieľame ich, aby ste sa im mohli vyhnúť alebo sa na ne vopred pripraviť.

Chyba / výzva	Ako sa jej vyhnúť
Plánovanie aktivít bez ohľadu na sezónnosť včelárskych prác	Vopred si naplánujte harmonogram podľa ročného cyklu (pozri stranu 6), a nechajte si časovú rezervu na posuny spôsobené počasím
Podcenenie potreby mentora	Nájdite si skúseného včelára ešte pred získaním prvého včelstva – ušetrí vám čas aj chyby
Nedostatočná komunikácia zmien s komunitou	Informujte o zmenách termínov aktivít vopred a pravidelne, napríklad cez sociálne siete alebo miestny rozhlas
Nízka návratnosť dotazníkov / spätnej väzby	Zbierajte spätnú väzbu priamo na mieste konania aktivity, nie až dodatočne
Zameranie iba na už aktívnych mladých ľudí	Aktívne oslovujte aj menej viditeľných členov komunity v spolupráci so samosprávou

Najdôležitejšie poučenie: Otvorená a pravidelná komunikácia – v rámci tímu, s komunitou aj s partnermi – bola najväčším faktorom, ktorý nám pomohol zvládnuť všetky výzvy, ktoré sa počas projektu objavili.

Zdroje a kontakt

Ak vás tento toolkit inšpiroval k vlastnej iniciatíve, neváhajte sa na nás obrátiť – rady sa podelíme o naše skúsenosti.

Kontakt

Youth for youth

Svinica, Košický kraj, Slovensko

Projekt BeeActive · Európsky zbor solidarity

Form ID: 2025-1-SK02-ESC30-SOL-000347340

Kde nás nájdete

- Webová stránka organizácie Youth for youth – sekcia venovaná projektu BeeActive
- Sociálne siete organizácie (Instagram, TikTok)
- Portál SALTO – táto príručka a ďalšie výstupy projektu

Podakovanie

Ďakujeme obci Svinica, miestnej komunite, nášmu koučovi a skúsenému včelárovi, ktorí nás počas celého projektu podporovali, a všetkým mladým ľuďom, ktorí sa do aktivít zapojili.

Chcete začať aj vy? Nečakajte na dokonalé podmienky – začnite s jedným úľom, jedným mentorom a jednou komunitnou aktivitou. Zvyšok prichádza s časom, ako sme sa presvedčili aj my.